

ಮಿರ್ಲೆ ಗ್ರಾಮದ ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ-ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಲೋಕನ

ಡಾ.ಮೋಹನ್.ಕೆ.ಎನ್.¹

ಇತಿಹಾಸದ ರಚನೆ ಪುರಾತತ್ವ ಆಧಾರ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಪುರಾತತ್ವ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಶಾಸನಗಳು, ನಾಣ್ಯಗಳು, ಸಾರ್ವಕಳಿಂಡ ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಖಚಿತವಾದ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಒಂದು ಸ್ಥಳ ಬಗ್ಗೆ ಇತಿಹಾಸದ ರಚನೆಗೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಧಾರ ಪುರಾತತ್ವ ಆಧಾರಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಗ್ರಾಮದ ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣಗಳು, ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕುರುಹುಗಳು, ಶಾಸನಗಳು, ಸಾರ್ವಕಳಿಂಡ ಆ ಗ್ರಾಮದ ಖಚಿತವಾದ ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಿರ್ಲೆ, ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಮಿರ್ಲೆಯು ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ 18 ಕಿ.ಮೀ. ಮೈಸೂರಿನಿಂದ 58 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಗ್ರಾಮದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ, ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹುಣಸೂರು, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅರಕಲಗೂಡು, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ.

ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಹಿಂದೆ ಮೂಲತಃ ಗ್ರಾಮದ 20 ಗದ್ದೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಇಲಾಖೆಯವರು ಊರಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ತಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ದೇವಾಲಯವು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಗರ್ಭಗುಡಿ, ಸುಕನಾಸಿ, ನವರಂಗ ಹೊಂದಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಬೋದಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಹಾಶಿವಲಿಂಗವಿದೆ. ಸುಕನಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಭುವನೇಶ್ವರದೇವಾಲಯದ ಬಾಗಿಲಿನ ಒಳಗೆ ತೊಲೆಯ ಮೇಲೆ 17ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನವಿದ್ದು ದೇವರ ನಂದಾ ದೀವಿಗೆಗೆ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಜಯಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿದ್ದರೆಂದು ಮಿರ್ಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಮಾಹಿತಿ ನಿಡಿದರು. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯ ಲಕ್ಷಣ ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದ್ದು ಹೊಯ್ಸಳರ ಯಾವರಾಜ ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯೋಗನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ

¹. ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಶ್ರೀ.ಡಿ.ದೇವರಾಜ ಅರಸು ಸ, ಪ್ರ.ದ, ಕಾಲೇಜು, ಹುಣಸೂರು.

ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲು ಎರಡು ದೇವಾಲಯಗಳು ಅಕ್ಕ-ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಜನರ ಹೇಳಿಕೆ ಹೊಯ್ಸಳರ ದೊರೆ ಎರಡನೇ ನರಸಿಂಹ (1220-35)ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಹೊಯ್ಸಳರು ಶೈವ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಶಿವಾಲಯಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಗರ್ಭಗುಡಿ

ಮೂಲಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮೂಲ ಇದಕ್ಕೆ ದೇವತಾಮಂಟಪ, ಗರ್ಭಗೇಹ, ಪ್ರಾಸಾದ, ಮೂಲಪ್ರಸಾದ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳಿವೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಏಕಕೂಟ, ದ್ವಿಕೂಟ, ಚತುಷ್ಪಕೂಟ, ಪಂಚಕೂಟ, ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು. ದೇವಾಲಯದ ಒಳಗಿರುವ ಮೂಲ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಗರ್ಭಗೃಹ ಬಹುಪಾಲು ಚೌಕಾಕಾರ ಅಥವಾ ಆಯತಾಕಾರವಾಗಿರುವುದು ದ್ರಾವಿಡ ಮಾದರಿಗಳಂತೆ ಭದ್ರಪ್ರತಿಭದ್ರ, ಕರ್ಣ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗವೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ ಪಕ್ಕಿಗೆ ಪಥವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಿರ್ಲೆಯ ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗೃಹವನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಾಸಾದವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಏಕಕೂಟ ಆಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಏಕಕೂಟ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯವು 12x10 ಅಡಿ ಅಳತೆಯ ಆಯತಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿವಲಿಂಗವಿದೆ. ಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಮೂರುಗೆರೆಯ ವಿಭೂತಿ ಧರಿಸಿದ ರೀತಿಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಶಿವ ಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಧಾರಜಲ ಮತ್ತು ಅಭಿಷೇಕದ ನೀರು ಸರಾಗವಾಗಿ ಹೊರಹೋಗಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಚೌಕಾಕಾರ ಪಟ್ಟಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರ ಒಳಗೆ ನಾಲ್ಕು ಚಿಕ್ಕಕಮಲಕಾರದ ಹೂಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಅದರ ಒಳಗೆ ದೊಡ್ಡದಕಮಲದ ಹೂವು ಅರಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಭಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಮರ, ಧ್ವಜ ನವಿಲು, ವೇಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಹಿತ್ತಾಳೆಯಿಂದ ಮಾಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಾಮ್ರದ ನಾಗರ ಹಾವಿನಿಂದ ಸುತ್ತಿದೆ ಶಿವನ ಮುಖವಾಡ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ದ್ವಾರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಅಲಂಕಾರದ ಕೆತ್ತನೆ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಲಾಲಾಟಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ನಂದಿಯಿದೆ.

ಅಂತರಾಳ

ಗರ್ಭಗೃಹದ ಅಂಗವಾಗಿ ಅದರ ಮುಂದೆ ಇರುವುದು ಅರ್ಧಮಂಟಪದ ಅಥವಾ ಅಂತರಾಳ, ಸುಕನಾಸಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದೇವರ ಪೂಜೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ನೈವೇದ್ಯದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಡಲು ಈ ಮಂಟಪವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಉತ್ಸವದ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕಿಂತಲೂ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಅಥವಾ ಅದರಷ್ಟೇ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವುದು. ಅಂತರಾಳದ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಸುಕನಾಸಿ ಇದರ ಮೇಲೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸುಕನಾಸಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಇದೆ. ಈ ಅಂತರಾಳಕ್ಕೆ ದ್ವಾರವಿದ್ದಾಗ ಅದನ್ನು ತೆರೆದ ಅಂತರಾಳ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ದೇವರ ವಾಹನಗಳಾದ ನಂದಿ, ಗರುಡ, ನವಿಲು ಶಿಲ್ಪಗಳಿರುತ್ತದೆ.

ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಳವು 7x7 ಅಡಿ ಅಳತೆಯ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಚೌಕಾಕಾರದ ಅಂತರಾಳವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಂತರಾಳವು ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಅಮೃತೇಶ್ವರದೇವರ ವಾಹನವಾದ ನಂದಿಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಈ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ನಂದಿಶಿಲ್ಪವು ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ 6 ಅಡಿ ಉದ್ದವಾದ ಒಂದು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾದ ಅಳತೆಯ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ನಂದಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಂದಿ ಶಿಲ್ಪವು ಮೂರು ಅಡಿ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಎರಡು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ನಂದಿಯು ಶಿವನಿಗೆ ಮುಖಮಾಡಿ ಅಂದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದೆ. ಅಂತರಾಳದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಖನಾಸಿ ಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಅಂತರಾಳದ ಮೇಲ್ಭಾಗವಣಿಯ ಮೇಲೆ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ದ್ವಾರಬಂಧದ ಲಾಲಾಟಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ನಂದಿಯನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ.

ನವರಂಗ

ಅಂತರಾಳ ಅಥವಾ ಅರ್ಧಮಂಟಪದ ಮುಂದಿನ ಮಂಟಪವೇ ನವರಂಗ, ದೇವರಿಗಾಗಿ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಮಂಟಪವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನೃತ್ಯ ಮಂಟಪ, ಮಹಾಮಂಟಪ, ಗೂಢಮಂಟಪ, ರಂಗಮಂಟಪ, ಭೋಗಮಂಟಪ ಮುಂತಾದವು ಇದರ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳಾಗಿವೆ. ನವರಂಗ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮಂಟಪ. ಇದು ಚೌಕ ಅಥವಾ ಆಯತಾಕಾರವಾಗಿರುವುದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿರುತ್ತದೆ. ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ (ವೇದಿಕೆ ಇಲ್ಲದಾಗ, ಮಂಟಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ) ಪ್ರಧಾನವಾದ ನಾಲ್ಕು ಸ್ತಂಭಗಳಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಅಂಕಣಗಳಿರುತ್ತದೆ.

ಅಮತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನವರಂಗವು 25x20 ಅಡಿ ಅಳತೆಯ ಆಯತಾಕಾರವಾದ ರಂಗಮಂಟಪವಾಗಿದೆ. ಈ ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.ಅಷ್ಟಕೋನಾಕೃತಿ ಚೌಕಗಳು ಅದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಾಕಾರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಗ್ಗಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.ಸುತ್ತಲೂ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕದಾದ ಕಮಲದ ಹೂವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳಿದ್ದು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.ನವರಂಗದಲ್ಲಿಗಣೇಶ ಮತ್ತು ಪಾರ್ವತಿ ಕೋಷ್ಟ ಗುಡಿಗಳಿವೆ.

ಕೋಷ್ಟ ಗುಡಿಗಳು

ಅಂತರಾಳದ ಮುಂದಿನ ನವರಂಗದ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಐದು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾದ ಗಣೇಶ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಮೂರು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾದ ಗಣೇಶ ಮೂರ್ತಿಯಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅಭಯ ಹಸ್ತ ಮತ್ತು ಫಲವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದುಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿದೆ.ಮೈ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ ಧರಿಸಿರುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಪವನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುವ ರೀತಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಎಡಕಾಲಿನ ಹತ್ತಿರ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಮೂಶಿಕನನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಕೋಷ್ಟ ಗುಡಿ ಹೂವು ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಚಕ್ರದಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಹಾಕಲಾಗಿದೆ.

ನವರಂಗದ ಎಡಭಾಗದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪಾರ್ವತಿ ದೇವಿಯ ಕೋಷ್ಟ ಗುಡಿಯಿದ್ದು ಇದು ಹತ್ತು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾದ ಐದು ಅಡಿ ಅಗಲವಾದ ಕೋಷ್ಟಗುಡಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಒಳಗೆ ಐದು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾದ ಒಂದು ಅಡಿ ಅಗಲವಾದ ಪಾರ್ವತಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಾರ್ವತಿ ದೇವಿಯು ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೈ ಅಭಯ ನೀಡುವಂತೆ ಮೇಲಿನ ಕೈ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ವರದ ಹಸ್ತವನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಎರಡು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ ಮತ್ತುಗಧೆ ಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ ನಿಂತಿರುವ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಭರಣ ಭೂಷಿತಳಾಗಿ ತಾಳಿ, ಬಳೆ, ವಡ್ಯಾಣ, ಗೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.ಈ ಕೋಷ್ಟಗುಡಿಗೂ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಹಾಕಲಾಗಿದ್ದು ಅದು ಹಿತ್ತಾಳೆಯಿಂದ ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮೂರ್ತಿಯು ಇದೆ.ಅದು ಒಂದು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಒಂದು ಅಡಿ ಅಗಲವಾಗಿದೆ.

ಕಂಬಗಳು:ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದ್ದು ಆದರೆ ಇದು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಂಬಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮಕೆತ್ತನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಬುಡದಲ್ಲಿ

ಪೀಠಭಾಗಗಳಿದ್ದು ನಂತರ ಪಾದ, ದಂಡ, ಲಕುನ, ತಾಟಿಕಾ ಮತ್ತುಘಟ, ಮಂಡಿ, ವೀರಕಂಠ, ಬೋದಿಗ ಅಥವಾಗ್ರೀವ, ಶಿರ ಭಾಗಗಳು ಈ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳು ದಪ್ಪದಾಗಿವೆ. ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳು ಬಿಟ್ಟರೆ ಯಾವುದೇ ಬೇರೆ ಕಂಬಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ.

ಭುವನೇಶ್ವರಿ: ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ನವರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಎರಡು ಭುವನೇಶ್ವರಿ ಸಾಧರಣವಾಗಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ನವರಂಗದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಸಾಧರಣ ಅಲಂಕಾರದ ಅಂದರೆ ಚಕ್ರದಂತಹ ಆಕೃತಿಯ ಮಧ್ಯ ಮೊಗ್ಗಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಚೌಕಾಕಾರವಾದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಸಣ್ಣ-ಸಣ್ಣ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ.

ಮುಖಮಂಟಪ: ಹೊಯ್ಸಳ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖಮಂಟಪ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಮುಖಮಂಟಪ ಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ.

ತಳವಿನ್ಯಾಸ

ಪ್ರತಿಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲೂ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಸಾದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಏಕಕೂಟ, ದ್ವಿಕೂಟ, ತ್ರಿಕೂಟ, ಚತುಷ್ಕೂಟ ಮತ್ತು ಪಂಚಕೂಟ ಆಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.ಗರ್ಭಗೃಹಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೌಕ ಮತ್ತು ಆಯತಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಚೌಕಕಾರದ ಗರ್ಭಗೃಹ ಹೊಂದಿದೆ. ನವರಂಗ ಆಯತಕಾರವಿದ್ದು ಮುಂದೆದ್ವಜ ಸ್ತಂಭವಿದೆ. ಒಳಪದಕ್ಷಿಣ ಪಥವಿಲ್ಲ. ಬಲೀತವಿದೆ.ಸರಳವಾದ ನವರಂಗ, ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಭುವನೇಶ್ವರಿ, ಸುರಳಿ ಕಂಬಗಳು, ಸಣ್ಣ-ಸಣ್ಣ ಕೋಷ್ಟಗುಡಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಅಧಿಷ್ಠಾನ

ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಕ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಎರಡು ಬಗೆಗಳುಂಟು. ಒಂದು ಸಾಧಾರಣ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಲಂಕೃತ, ಸಾಧಾರಣ ರೀತಿಯದರಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಮಾದರಿಯ ಸಾಧಾರಣ ಅಂದರೆ ಕಂಠ ಮತ್ತು ಕರ್ಮೋತ, ಕುಮುದವು, ನೀಲವಾದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ಭಿತ್ತಿ:ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಭಿತ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಕೆತ್ತನೆಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ನಿರಾಲಂಕೃತ ಭಿತ್ತಿ ಎಂದು

ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರಾಲಂಕೃತ ಭಿತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ವಾಸ್ತು ಅಲಂಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಿತ್ತಿಪಾದಗಳು, ಕಪೋತ ಪಂಜರಗಳು, ಸ್ತಂಭ ಪಂಜರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ಗೋಡೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಪೋತ ಪಂಜರಗಳು ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಯಾವುದೇವರ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಖಾಲಿ ಜಾಗ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ನವರಂಗದ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭ ಪಂಜರಗಳಿವೆ.

ಶಿಖರ

ದೇವಾಲಯ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಭಾಗವೇ ಶಿಖರ, ಹೊಯ್ಸಳ ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯ ಶಿಖರದ ಭಾಗ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಿರ್ಲೆಯ ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಖರ ಭಾಗಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯವು ಸ್ಥಳಾಂತರ ಮಾಡಿದ್ದು ಶಿಖರ ಭಾಗ ಹಾಳಾಗಿರಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಸುಖನಾಸಿಯು ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ.

ದ್ವಾರಬಂಧಗಳು

ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ದ್ವಾರಬಂಧಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಅಲಂಕಾರಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ದ್ವಾರಬಂಧ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಲಾಲಾಟ ಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ನಂದಿಯುಲುಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಅಂತರಾಳದ ದ್ವಾರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಏಣುಗಳು, ಭಿತ್ತಿ ಪಾದದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಮಧ್ಯ ಲಾಲಾಟ ಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ನಂದಿಯುಲುಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ನವರಂಗದ ದ್ವಾರಬಂಧವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಕಾರ

ದೇವಾಲಯ ಹೊರಭಾಗ ಸುತ್ತಲು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಕಾರವೆನ್ನುವರು. ಈ ಗೋಡೆಯ ಭಾಗವು ಇಂದಿನ ಸೀಮೆಂಟಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆವರಣ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಾದ ವಿಶೇಷತೆಯಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯ ಮುಂದೆ ಗರ್ಭಗುಡಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಬಲಿಪೀಠವಿದೆ. ದೇವರ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಹಾಕಲು ಕಲ್ಲಿನಒಂದು ಕಂಬ ಅಥವಾ ಪೀಠದ ರೀತಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜೊತೆ ಗೋಪುರವು ಸಹ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

1. ಹಾ.ಮಾ.ನಾಯಕ - ಕನ್ನಡ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು. 1972.
2. ಕೂ.ಸ.ಅಪರ್ಣಾ-ಕರ್ನಾಟಕ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಪರಿಚಯ,ಪ್ರಸಾರಾಂಗ,ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,ಹಂಪಿ, 1994.
3. ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಂಪರೆ ಸಂಪುಟ-2, ಕರ್ನಾಟಕ ನವಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು,2006.
4. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಹೆಚ್., ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಮೈಸೂರು,1968.
5. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಪುಟ-4, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು,1975.
6. ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಸ್.- ಹೊಯ್ಸಳ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು, 1965.
7. ಶೆಟ್ಟರ್ ಎಸ್.-ಹೊಯ್ಸಳರ ದೇವಾಲಯಗಳು,ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಧಾರವಾಡ, 1991.
8. ಡಾ.ಆರ್.ಗೋಪಾಲ್ (ಸಂ) - ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಮೈಸೂರು, 2010,